

# Nuorten muslimimiesten identiteettityö toiseutta neuvoteltaessa – intersektionaalisten erontekojen diskursiivinen tarkastelu

Marja Lönnroth-Olin & Satu Venäläinen



VERTAISARVIOITU  
KOLLEGIALT GRANSKAD  
PEER-REVIEWED  
www.tsv.fi/tunnus

## Abstrakti

Nuoret länsimaissa asuvat muslimitaustaiset miehet esitetään usein väkivaltaisina, alisuoriutuvina, ja alttiina radikalisoitumiselle. Tässä kontekstissa kiinnostavaksi kysymykseksi nousee, kuinka nuoret muslimiksi identifioituvat miehet rakentavat identiteettejään suhteessa islamiin ja muslimiuteen liittyihin toiseuttaviin merkityksiin. Artikkelissa pyrimme vastaamaan tähän kysymykseen analysoimalla nuorten muslimiksi identifioituvien Suomessa asuvien miesten haastattelupuhetta, jossa he kertovat, mitä muslimius heille merkitsee, miten he näkevät itsensä suhteessa sekä muslimiuteen että suomalaiseen yhteiskuntaan ja mitä toiseuttava puhe radikalisaation uhasta heille merkitsee. Aineisto on kerätty syksyllä 2015 ryhmähaastatteluun, joihin osallistui kaksitoista 18–29-vuotiasta muslimiksi identifioituvaa miestä. Aineiston analyysissä hyödynnettiin paitsi intersektionaalista näkökulmaa myös kriittistä diskursiivista psykologiaa, jonka avulla puheesta eriteltiin kaksi tulkintarepertuaaria – kunnollisuus ja ongelmattomuus – ja niihin linkittyvät subjektipositiot, joissa korostuivat sekä perinteiden vaaliminen että sopeutuneisuus. Analyysissä nousee esille, kuinka haastateltavat rakentavat ja neuvottelevat identiteettejään monesta eri positioista käsin: nuorina, miehinä sekä maahanmuuttajina suhteessa toisiinsa, haastattelijaan ja laajempaan yhteiskuntaan. Omaksumamme lähestymistavan mukaisesti analyysimme valottaa sekä vuorovaikutuksen dynamiikkoja että näihin kietoutuvia moninaisia, risteäviä ja osin päällekkäisiä erontekoja, joiden varaan haastateltujen nuorten identiteetit rakentuvat ja joiden avulla he pystyvät erottautumaan nuoria muslimimiehiä toiseuttavista puhetavoista.

ASIASANAT: nuoret, muslimi, identiteetti, tulkintarepertuaari, subjektipositio

## Johdanto

Nuoret länsimaissa asuvat muslimitaustaiset miehet esitetään usein väkivaltaisina, alisuoriutuvina, sekä alttiina radikalisoitumiselle ja siten myös po-

tentiaalisina terroristeina (Hopkins 2006). Vuoden 2001 syyskuun yhdennentoista päivän terrori-iskujen jälkeen koko muslimiyhteisö on ollut erityisen tarkkailun alla, ja niin vierastaistelijat

kuin kotikutoinen terrorismi ovat olleet laajasti esillä mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Esitetyt uhkakuvat koskettavat kaikkia länsimaisia muslimeja, mutta erityisesti nuoret miehet on nostettu keskiöön, kun on käsitelty länsimaisia hyvinvointivaltioita nykykontekstissa uhkaavia ilmiöitä ja niiden aiheuttamaa huolta. (Keskinen 2013.)

Kuten monissa muissakin eurooppalaisissa maissa, myös Suomessa keskustelu islamista sekoittuu usein keskusteluun maahanmuutosta ja sen uhista. Tämä keskustelu on vilkastunut vuoden 2015 turvapaikanhakijamäärien kasvun myötä. Uhat, joita näissä keskusteluissa muslimimiehiin yhdistetään, liittyvät paitsi terrorismiin myös sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja naisten turvallisuuteen. Merkillä pantavaa on, että nämä uhat rakentuvat keskeisesti muslimimiehestä rakennetun kulttuurisen hahmon varaan, jota luodaan ja vahvistetaan turvattomuutta esiin tuovilla puhetavoilla, joissa etnisyys, sukupuoli ja uskonto kietoutuvat yhteen (Keskinen 2013). Tässä kontekstissa kiinnostavaksi kysymykseksi nousee, miten nuoret muslimimiehet rakentavat identiteettejään suhteessa näihin muslimiuteen liitettyihin toiseuttaviin merkityksiin ja niitä tuottaviin kulttuurisiin kategorioihin. Pyrimme tässä artikkelissa vastaamaan tähän kysymykseen analysoimalla nuorten muslimieksi identifioituvien Suomessa asuvien miesten haastattelupuhetta, jossa he neuvottelevat erilaisia asempointeja suhteessa paitsi muslimiyhteisöön myös suomalaiseseen yhteiskuntaan – tarkemmin näissä konteksteissa kiertäviin käsityksiin muslimiudesta ja siihen liitetystä yhteiskunnallisen ulkopuolisuuden ja radikalisaation uhasta. Aineistomme koostuu syksyllä 2015 toteutetuista ryhmähaastatteluista, joihin osallistui kaksitoista 18–29-vuotiasta miestä.

Artikkeli osallistuu keskusteluun nuorten muslimien identiteettien rakentumisesta. Keskustelussa on toisaalta korostettu niin heidän ongelmal-

lista sijoittumistaan eri kulttuurien ja sukupolvien väliin kuin toisaalta heidän identiteettinsä ja heille merkityksellisten sosiaalisten ympäristöjen ja yhteisöjen moninaisuutta. Aikaisemmassa tutkimuksessa musliminuorten on nähty rakentavan identiteettejään paitsi suhteessa perheeseen (esim. Hopkins 2006; Peltola 2014) myös laajempaan yhteiskuntaan (Pauha 2018) ja ikätovereihin (Archer 2001). Näiden identiteettineuvotteluiden on nähty kytkeytyvän tiiviisti heidän tapaansa suhtautua uskontoon ja harjoittaa sitä tavoilla, joiden ansiosta heidän on mahdollista joko erottautua vanhempiensa sukupolvesta ja sen omaksumista uskonnollisista käytännöistä tai vaalia perinteitä vanhempiensa esimerkin mukaisesti (Hopkins 2006; Otterbeck 2013; Peltola 2014; Sandberg ym. 2018). Daniel Nilsson DeHanas (2013) on eritellyt musliminuorten puheesta neljä erilaista taktista puhetapaa – jatkuvuus, tasapainoilu kahden kulttuurin välillä, hybridiys ja dekultraatio. Näiden myötä he tasapainottelevat yhtäältä perheen ja perinteiden sekä toisaalta heitä ympäröivästä yhteiskunnasta juontuvien, ystävien, koulumaailman ja median mahdollistamien vaikutteiden välillä. Paikallisten vaikutteiden ja yhteisöjen lisäksi myös internetin sekä sen myötä ylikansallisten suhteiden ja globaalin yhteisöllisyyden on nähty enenevässä määrin mahdollistavan musliminuurille yhä yksilöllistyneempiä tapoja harjoittaa uskontoa ja muodostaa identiteettejään suhteessa siihen (Sandberg ym. 2018).

Marja Peltolan (2014) mukaan nuorten muslimien eronteot ja samaistumiset suhteessa esimerkiksi oman perheensä tapaan harjoittaa uskontoa toimivat kunnollisuuden osoittamisen keinoina, joissa voi siten vaihtelevasti korostua joko traditioiden tuntemisen tärkeys tai niiden leimaaminen vanhanaikaisiksi. Teemu Pauha (2018) on puolestaan esittänyt, että eronteot nuorten muslimien puheessa hyvien ja pahojen muslimien sekä heidän omaksumiensä käytäntöjen välille liittyvät heidän tietoisuuteensa erityisen tarkkailun alla

olemisesta, minkä vuoksi he joutuvat vanhempia sukupolvia tietoisemmin pohtimaan, mitä hyvä muslimius ja kunnollinen käytös on. Tämä saa heidät tekemään töitä stereotyyppien kyseenalaistamiseksi. Omaksumme tässä artikkelissa samansuuntaisen taustaoletuksen, että nuorten muslimien puhe uskonnosta linkittyy identiteettien muodostamiseen paitsi suhteessa erinäisiin yhteisöihin myös yhteiskunnallisiin diskursseihin ja niihin liittyvään toiseuden uhkaan. Näiden diskurssien asettamia reunaehtoja identiteettiesityksille ja -neuvotteluille ei kuitenkaan ole yleensä nostettu aikaisemmassa tutkimuksessa tarkastelun keskiöön, kuten ei myöskään musliminuorten omaa puhetta heitä toiseuttavista näkemyksistä ja esimerkiksi heihin liitetystä radikalisaation uhasta. Tässä artikkelissa sitä vastoin keskitymme juuri siihen, millä tavoin yhteiskunnassa kiertävät toiseuttavat diskurssit jäsentävät nuorten muslimimiesten haastattelupuheen kautta tapahtuvia identiteettineuvotteluja. Artikkelini valottaa siten aikaisemmassa tutkimuksessa usein vähäisemmälle huomiolle jäänyttä vuorovaikutuksellisten merkitystenantojen ulottuvuutta musliminuorten identiteettien rakentumisessa.

Artikkelissamme diskursiivinen tulokulma – tarkemmin kriittisen diskursiivisen psykologian lähestymistapa – yhdistyy identiteettien kompleksisen ja kriittisen tarkastelun mahdollistavaan intersektionaaliseen näkökulmaan (esim. Brah & Phoenix 2004), jota niin ikään ei useinkaan ole hyödynnetty musliminuorten identiteettineuvotteluiden tutkimuksessa (ks. kuitenkin esim. Peltola 2014; Archer 2001). Intersektionaalinen näkökulma kohdistaa huomion yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin ja niitä ylläpitäviin käytäntöihin, joiden myötä esimerkiksi uskoon, etnisyyteen ja sukupuoleen liittyvät eronteot nousevat merkityksellisiksi. Kriittisen diskursiivisen psykologian metodologinen lähestymistapa puolestaan mahdollistaa identiteettineuvottelujen tarkastelun paikallisina ja vuorovaikutukselliseen tilanteeseen

sidottuina. Tämän teoreettis-metodologisen yhdistelmän näkökulmasta pystymme tulkitsemaan, millä tavoin muslimimieheyteen liitettyjen ongelmadiskurssien kanssa neuvottelu yhdistyy toistensa kanssa risteävien identiteettien omaksumiseen ja itsestä etäännyttämiseen. Syvennymme seuraavaksi näiden näkökulmien käsittelyyn kuvaamalla, millainen tulokulma muslimiuteen liitettyihin merkityksiin ja identiteetteihin niiden myötä avautuu.

## Muslimiuden merkitysten tulkinta intersektionaalista ja kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulmasta käsin

Intersektionaalinen näkökulma (esim. Collins & Bilge 2016) pohjautuu ajatukseen, että monet keskenään risteävät eronteot ja identiteettikategoriat tuottavat yhteisvaikutuksenaan monimutkaisia rakenteellisia eriarvoisuuksia. Tästä näkökulmasta käsin esimerkiksi rodullistamisen, etnistämisen, iän, yhteiskuntaluokan ja sukupuolen vaikutuksia nuorten maskuliinisuuksien muodostumisessa ei voi erottaa toisistaan, vaan ne yhdessä muovaavat nuorten sosiaalis-yhteiskunnallista asemoitumista (Phoenix & Peltola 2018). Siinä missä tiettyihin identiteettikategorioihin liittyy etuoikeuksia, toiset toimivat sorron välineinä, jolloin näiden yhteisvaikutukset ovat kompleksisia ja kontekstisidonnaisesti vaihtelevia (Collins & Bilge 2016). Kompleksisuuden lisäksi intersektionaalissa näkökulmassa korostuu prosessinomaisuus: identiteettien nähdään syntyvän sosiaalisten käytäntöjen kautta essentiaalististen, pysyvyyttä painottavien näkökulmien sijaan (Brah & Phoenix 2004).

Intersektionaalinen näkökulma on osoittautunut monissa tutkimuksissa erityisen hedelmälliseksi viitekehyyksi muslimimiehiä toiseuttavien käsitysten tarkastelussa, kuten esimerkiksi mediassa ja nettikeskusteluissa esiintyvien na-

tionalististen diskurssien ja niihin liittyvien rodullistettujen maskuliinisuuksien analyyseissa (esim. Keskinen 2013; Virkki 2019). Näissä diskursseissa islam on viime vuosina toistuvasti yhdistetty väkivaltaan, jonka uhka on selkeästi sukupuolittunutta: siinä missä naiset ja lapset esitetään väkivallan uhreina, esitetään miehet puolestaan väkivallan tekijöinä. Kuten johdannossa mainitsimme, muslimimiehen rodullistettu maskuliinisuus nouseekin usein sekä mediassa että julkisessa keskustelussa keskeiseksi paitsi kunniaväkivallasta myös julkisissa tiloissa tehdyistä rikoksista puhuttaessa ja näihin liittyen myös maahanmuuton ja rikollisuuden välisiä yhteyksiä ja uhkakuvia puitaessa (Hartry 2012; Hopkins 2006; Virkki 2019).

Muslimiuden muodostumista toiseuttavaksi kategoriaksi on tarkasteltu muun muassa uskonnollistamisen käsitteen kautta. Uskonnollistaminen viittaa pelkistävään tapaan selittää ilmiöitä ja kategorisoida ihmisiä yksinomaan uskonnon perusteella, jolloin muut sosiaaliset kategorisoinnit, kuten esimerkiksi koulutustaso, sosioekonominen asema tai sukupolvi jäävät tarkastelun ulkopuolelle (Brubaker 2013; Martikainen 2008). Uskonnollistamisessa on siten kyse orientalismiin (Said 1987) vertautuvasta ja siihen monin tavoin kytkeytyvästä prosessista, jonka kautta tuotetaan sekä etnisyyteen että uskontoon pohjautuvia ryhmäjäkoja ja valtasuhteita. Orientalismilla Edward Said (1987) viittaa itämaisten kulttuurien diskursiiviseen rakentumiseen kolonialistisen perinnön mukaisesti staattisiksi, muuttumattomiksi ja täysin erilaisiksi suhteessa ”meidän” länsimaiseen kulttuuriimme ja sen arvoihin. Näiden diskurssien myötä muodostetaan kuvitteellista rajaa idän ja lännen välille. Tällainen arvojen yhteensopimattomuuden korostaminen onkin yksi keskeinen kulttuurista rasismia edustava keino, jota hyödynnetään nationalististen ja rodullistavien poliittisten tarkoitusperien ajamisessa (Keskinen 2013).

Kompleksisuutta korostava intersektionaalinen näkökulma on hyödyksi uskonnollistavien ja orientalististen diskurssien purkamisessa ja kyseenalaistamisessa. Esimerkiksi Gökçe Yurdakul ja Anna Korteweg (2013) ovat analysoineet, kuinka uskonnollistavia ja rodullistavia diskursseja hyödynnetään kunniaväkivaltaa eksotisoivissa esittämistavoissa, joiden myötä se liitetään toiseutettuun ja sukupuolistettuun muslimiuteen. Musliminaisten kohdalla uskonnollistavan puhutavan keskiöön on puolestaan nostettu huivin käyttö, johon liitettyjen merkitysten on katsottu rakentavan kuvaa musliminaisista patriarkaalisten rakenteiden sortamina uhreina, mitä musliminaiset itse saattavat vahvasti vastustaa (Ardizzoni 2004). Tässä artikkelissa hyödynnämme intersektionaalista näkökulmaa nuorten muslimiemiesten identiteettineuvotteluiden tarkasteluun, jossa ensinnäkin pyritään kyseenalaistamaan pelkistäviä ja toiseuttavia konstruktioita heidän identiteeteistään siten, että katse suunnataan heidän asemointiensa moninaisuuteen. Toiseksi pyrkimyksenä on selvittää, millä tavoin kärjistävät kulttuuriset mielikuvat pakottavat heitä suhteuttamaan identiteettineuvotteluitaan toiseuttaviin diskursseihin. Näitä nuoria miehiä toiseutetaan paitsi uskonnollisen taustan ja etnisyyden myötä ja sukupuolen yhteenkietoutumiin perustuen, ja tästä syystä myös heidän identiteettityötään on syytä tarkastella tämänkaltaiset risteävyydet huomioon ottaen.

Intersektionaaliseen lähestymistapaan liittyy tiiviisti ajatus eriarvoisuuksien ja erontekojen muodostumisesta yhtäaikaaisesti monilla eri tasoilla – paitsi symbolisten merkityksenantojen myös yhteiskunnallisten rakenteiden ja niitä ylläpitävien instituutioiden kautta sekä niin paikallisiin kuin globaaleihin dynamiikkoihin nivoutuvina (Collins & Bilge 2016). Tämän mukaisesti esimerkiksi maskuliinisuutta ja siihen kytkeytyviä erontekoja nähdään rakennettavan samanaikaisesti sekä yhteiskunnan välittämien ideaalien mukai-

sesti että paikallisten perhe- ja vertaissuhteiden kontekstissa (Peltola 2020). Kriittisen diskursiivisen psykologian lähestymistapa vie ajatuksen identiteettineuvotteluiden paikallisuudesta astetta pidemmälle siten, että siinä identiteettien muodostus nähdään kustakin mikrotason vuorovaikutustilanteesta ja sen diskursiivisesta dynamiikasta riippuvaisena ja siten alati vaihtelevana (Wetherell 2007). Lähestymistapa ammentaa mikroanalyttisesti orientoituneista diskursiivisista lähestymistavoista ja jälkistrukturalismista. Tämän ansiosta identiteettiesitysten vaihtelevuuden rinnalla korostuu myös makrotason diskursien, kuten edellä kuvattujen muslimimiehiä toiseuttavien puhetaipojen, jähmettävä vaikutus. Tätä lähestymistapaa erityisesti maskuliinisuuksien analysointiin kehitelleiden Margaret Wetherellin ja Nigel Edleyn (2014) tavoin näemme, että tällainen mikro- ja makrotason analyysia yhdistelevä ”kaksoisnäkökulma” on hyödyllinen pyrkimyksessämme ymmärtää identiteettineuvotteluihin liittyvää toimijuutta sekä sen diskursiivisia rajoja.

Kriittisestä diskursiivisesta psykologiasta ammentava teoreettis-metodologinen lähestymistapa kohdistaa analyysin toisin sanoen siihen, miten puhujat aktiivisesti hyödyntävät puheessaan sekä kunkin vuorovaikutustilanteen että laajemman historiallisen ja yhteiskunnallisen kontekstin rajaamia merkitysresursseja. Lisäksi tarkastelu kohdistuu siihen, millaisia identiteettiesityksiä heidän hyödyntämänsä merkitysresurssit mahdollistavat (Wetherell & Edley 2014). Tätä prosessia tarkastellaan lähestymistavan puitteissa tulkintarepertuaarien ja subjektipositioiden käsitteiden kautta. Tulkintarepertuaarit viittaavat melko pysyviin, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti välittyneisiin puhe- ja ymmärrystapoihin, joiden myötä puheen kohteena olevia asioita, ilmiöitä ja tapahtumia merkityksellistetään sosiaalisesti tunnistettavilla tavoilla. Subjektipositio taas viittaa niihin paikkoihin, joihin puhuja voi asemoida itseään ja muita ihmisiä tiettyyn tulkintareper-

tuaariin nojautuessaan ja joiden kautta puhujien identiteettiesitykset muodostuvat. (Wetherell & Edley 2014.) Nämä käsitteet ja niiden jäsentämä analyysi ovat erityisen hyödyllisiä aiheemme tarkastelussa, sillä niiden myötä on mahdollista nähdä, kuinka suomalaisen yhteiskunnan yleistävät käsitykset muslimiudesta nousevat merkitykselliseksi haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa, jossa osapuolina ovat muslimimieheksi identifioituvat haastateltavat ja tietyllä tavoin suomalaista yhteiskuntaa edustamaan asettuva, naiseksi identifioitua haastattelija. Pohdimme tätä vuorovaikutusdynamiikkaa tarkemmin seuraavassa luvussa.

## Aineisto ja analyysimenetelmä

Aineisto on kerätty syksyllä 2015 ryhmähaastatteluun, joihin osallistui kaksitoista 18–29-vuotiaasta miestä, jotka nimesivät itsensä muslimieiksi. Heidän taustansa vaihteli kansallisuuden, maahanmuuton syyn, Suomessa asutun ajan sekä koulutuksen ja työn osalta. Osa haastateltavista oli asunut koko elämänsä Suomessa, toiset olivat muuttaneet lapsina ja jotkut olivat asuneet Suomessa vasta pari vuotta. Heidän taustansa olivat Pohjois- ja Itä-Afrikassa sekä Lähi-idässä ja kaikki osallistuneet olivat haastatteluhetkellä koulutuksessa tai työelämässä.<sup>1</sup> Osallistujien heterogeenisyys oli toivottua, sillä näin saimme vaihtelua aineistoon. Haastateltavat rekrytoitiin ystävien ja muiden tuttujen informanttien avustuksella. Haastattelut ja haastateltavien rekrytoinnin toteutti Marja Lönnroth-Olin. Haastattelukysymykset keskittyivät ensinnä siihen, millaista muslimina oleminen on Suomessa, toiseksi haastateltavien jokapäiväiseen elämään ja uskonnon harjoittamiseen ja kolmanneksi syrjinnän koke-

1 Anonymiteetin suojelemiseksi emme esittelle haastateltavia tarkemmin. Samasta syystä aineistotteissa esiintyvät haastateltavien nimet ovat pseudo-nymejä.

muksiin sekä tuolloin julkisessa keskustelussa paljon esillä olleeseen radikalisaatioon. Keskustelu pyrittiin kuitenkin pitämään vapaana, jolloin haastateltavilla oli mahdollisuus nostaa heille tärkeitä teemoja käsittelyyn.

Haastattelut tehtiin neljässä eri ryhmässä, joissa oli 2–5 osallistujaa. Lisäksi sisällytimme aineistoon yhden yksilöhaastattelun. Haastattelut toteutettiin haastateltavien toiveiden mukaan joko suomeksi tai englanniksi, ja niiden kesto vaihteli tunnista puoleentoista tuntiin.

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi ryhmähaastattelun, sillä kiinnostuksemme kohteena oli, miten nuoret miehet itse merkityksellistävät muslimiutta ja miten he rakentavat identiteettejään suhteessa toisiin puhujiin tässä erityisessä vuorovaikutustilanteessa. Tällä kohderyhmällä ei usein ole mahdollisuutta saada ääntään kuuluviin, ja melko vähäisesti strukturoiduilla haastatteluilla pyrimme antamaan siihen mahdollisuuden. Äänen antamisen mahdollisuuksia kriittisesti tarkastelleiden tutkijoiden tavoin (esim. Lather 2000) emme kuitenkaan oleta, että tutkijoiden olisi mahdollista puhua tutkittavien puolesta tai välittömästi tavoittaa tutkittavien aitoja näkemyksiä ja kokemuksia. Kriittisen diskursiivisen psykologian aineistolähtöisen, niin kutsutun alhaalta ylös (*bottom-up*) etenevän lähestymistavan avulla pystymme sen sijaan yhtäältä analysoimaan haastattelijan käyttämää valtaa sekä toisaalta näkemään haastattelijan oppivan haastateltavalta. Pyrimme valitsemamme lähestymistavan myötä osoittamaan, että se, mikä haastattelijan mielestä olisi kiinnostavaa, ei välttämättä vastaa haastateltavan tekemiä tulkintoja (Edley & Wetherell 1997). Toisin sanoin taustaoletuksemme on, että haastateltavien ja haastattelijan näkökulmat ovat toisistaan erillisiä, minkä vuoksi on analyttisesti olennaista huomioida näiden näkemysten välinen dynamiikka ja siihen nivoutuvat valta-asettelmat. Valitsemalla aineistonkeruumenetelmäksi

ryhmähaastattelun pyrimme myös vähentämään haastattelijan valtaa päättää siitä, mihin suuntaan keskustelu kääntyy. Lisäksi pystymme valottamaan sitä, miten sosiaalisia ilmiöitä tulkitaan ja neuvotellaan haastateltavista koostuvan ryhmän sisällä suhteessa niin haastattelijaan kuin toisiin osallistujiin (Sulkunen 1990; Wilkinson 1998).

Intersektionaalisen näkökulman mukaisesti myös esimerkiksi haastattelijan iällä, etnisyydellä ja sukupuolella merkitystä sen suhteen, minkälaista puhetta ryhmähaastattelutilanteessa tuotetaan (Rastas 2005). Esimerkiksi haastattelijan suomalaisuus ja siihen liitetty olettamus uskonnollisesta taustasta voivat asettaa hänet tietämättömän asemaan muslimiutta käsittelevässä puheessa (mt.). Näemme etenkin haastattelijan naissukupuolen todennäköisesti vaikuttaneen tämän tutkimuksen haastateltavien identiteettiesityksiin erityisesti silloin, kun puhuttiin vaikeista asioista, kuten syrjinnän kokemuksista. Myös Alex Broom, Kelly Hand ja Philip Tovey (2009) ovat tuoneet esille, miten kulttuuriset käsitykset maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta saattavat yhtäältä häivyttää ja toisaalta korostaa perinteisiä tapoja esittää sukupuolta haastattelijan ollessa nainen. Myös muut sosiaaliset kategorisoinnit ja niiden risteävyydet saattavat määrittää vuorovaikutusta. Esimerkiksi Louise Archer (2001) on kuvannut, kuinka haastattelijan sukupuoli ja jaettu etninen tausta haastateltavien kanssa voivat yhteen kietoutuessaan vaikuttaa siihen, miten nuoret haastateltavat asemoivat itseään ja toisaalta haastattelijaa puheessaan. Myös analysoimissamme haastatteluissa katsomme haastattelijan sukupuolen yhdessä iän ja suomalaisuuden kanssa muovanneen haastattelun vuorovaikutusta.

Analyyysi aloitettiin haastatteluista litteroidun tekstin lukemisella, jolloin haettiin yleisvaikutelmaa aineistosta ja kartoitettiin mahdollisia esiin nousevia toistuvia puhetapoja, jotka järjestimme sisältönsä mukaan eri teemoiksi. Pyrimme

puhetapojen teemoittelun lisäksi kiinnittämään huomiota myös hienosyisempiin vuorovaikutuksellisiin kaavoihin aineistossa kriittisen diskursiivisen psykologian edellisessä luvussa kuvatussynteettisen mikro- ja makronäkökulman mukaisesti (Wetherell & Edley 2014). Nämä huomiot kulkivat mukana analyysin edetessä antaen uusia näkökulmia ja syvyyttä tehdyille tulkinnoille. Teemoista siirryimme tunnistamaan puheessa ilmeneviä tulkintarepertuaareja ja subjektipositiota. Tässä vaiheessa keskityimme tutkimuskysymyksemme mukaisesti etenkin muslimiuden rakentumista jäsentäviin tulkintarepertuaareihin ja niiden mahdollistamiin identiteettiesityksiin, minkä vuoksi muut aineistosta nousseet tulkintarepertuaarit on jätetty tämän tarkastelun ulkopuolelle. Aineiston analyysi ei käytännössä kuitenkaan ollut näin suoraviivaista, vaan palasimme useaan otteeseen takaisin alkuvaiheeseen kuuntelemaan nauhoitteita ja jäsentämään puhetapoja uudelleen, palataksemme taas hienosyisempään analyysivaiheeseen. Päädyimme lopulta kiteyttämään aluksi useamman tulkintarepertuaarin kautta jäsentämämme merkityksellistämistavat kahteen: seuraavassa luvussa esiteltäviin kunnollisuuden ja ongelmattomuuden repertuaareihin, jotka näyttytyivät haastateltavien identiteettiesitysten kannalta kaikkein keskeisimpinä ja kuvaavimpina.

Jo analyysin alkuvaiheissa muodostui vaikutelma, että haastatellut nuoret olivat kovin kohteliaita ja hieman varautuneita. Myös ajatus siitä, että he ikään kuin puolustivat itseään ja muslimiutta yleisemmin, nousi esille (ks. myös Pauha 2018). Nuoret tekivät ilmeisimminkin töitä sen eteen, että he näyttytyisivät kunnollisina ja vaikuttivat haluavan antaa hyväksyttävänä pidettäviä vastauksia. Tämä voi johtua siitä, että haastattelija vaikutti kysymyksillään vahvistavan hegemonisia diskursseja muslimimiehistä, joita haastateltavat pyrkivät kyseenalaistamaan. Analyysissa tuleekin mielenkiintoisella tavalla esille, miten yhteiskunnassa kiertävät muslimiuden merkitykset nouse-

vat esiin haastattelijan esittämien kysymysten myötä. Kaikissa haastatteluissa osallistujat olivat halukkaita kertomaan haastattelijalle islamista ja varmistivat usein, että haastattelija ymmärtää, mistä he puhuvat. He viittasivat puheessaan usein koraaniin saadakseen lisää uskottavuutta väitteilleen. Vaikuttaakin siltä, että ryhmähaastattelut näyttytyivät osallistujille tilaisuuksina opettaa oikeaa islamia ja korjata väärinkäsityksiä. Toisaalta jotkut haastateltavista olivat puolestaan haluttomia puhumaan negatiivisista islamiin kohdistuvista puhetoivoista, jotka asettuivat ristiriitaan heidän identiteettiesitystensä kanssa.

## Perinteiden vaaliminen, uskon asiantuntijuus ja ongelmattomuus identiteettien rakennusaineiksina

Erittelemämme tulkintarepertuaarit ja subjektipositiot ovat: 1) kunnollisuuden tulkintarepertuaari, joka mahdollistaa asemoitumisen perinteiden välittäjän positioon, jonka vastakohtaksi puolestaan asettuu juurettoman positio, sekä 2) ongelmattomuuden tulkintarepertuaari, joka mahdollistaa asemoitumisen sopeutujan subjektipositioon ja jonka vastakohtana näyttytyy syrjityn maahanmuuttajan positio. Näiden tulkintarepertuaarien ja subjektipositioiden kautta tulee esiin identiteettien ja erinäisten erontekojen linkittyneisyys ja päällekkäisyys haastateltavien muodostaessa siteitä yhtäältä muslimiyhteisöön (kunnollisuuden tulkintarepertuaaria hyödyntäen) ja toisaalta suomalaiseen yhteiskuntaan (ongelmattomuuden tulkintarepertuaarin kautta). Kokonaisuudessaan analyysi kuvaa erottautumisen ja yhteiskunnallisen kuuluvuuden neuvottelua ja niiden välistä dynamiikkaa. Väitämme, että keskeistä tässä neuvottelussa on, miten nuoret asettavat itsensä ja toiset muslimit etenkin suhteessa heitä toiseuttaviin, kulttuurisesti tarjoutuviin asemoiteihin. Havainnollistamme erittelemiämme tulkintarepertuaareja ja niihin nojautuvia identiteettineuvotteluja

aineisto-otteiden avulla, joissa viitataan haastateltutoteuttaneeseen tutkijaan lyhenteellä T ja haastateltaviin lyhenteellä H.

### *Kunnollisuuden tulkintarepertuaari*

Ensimmäinen tunnistamamme tulkintarepertuaari painotti kunnioitusta edellisiä sukupolvia kohtaan sekä halua ylläpitää ja välittää perinteitä ja tietoa eteenpäin tuleville sukupolville. Tämä tulkintarepertuaari on samankaltainen DeHansin (2013) nimeämän jatkuvuutta korostavan identiteettitaktiikan kanssa, ja se resonoi myös Peltolan (2014) tekemien havaintojen kanssa: siinä nousee keskeiseksi vanhempien ja uskonnollisten auktoriteettien vaikutusvalta. Uskonnollinen yhteisö esitetään tällöin voimavarana, ja sen tiivys ja siihen kiinnittyminen tuo turvaa yksilölle. Tässä tulkintarepertuaarissa perinteet ja vanhempien perintö pitävät nuoret oikealla tiellä, ja siihen tukeutuvat haastateltavat tunnistavat oman vastuunsa pitää heitä nuoremmat muslimiyhteisön jäsenet "aisoissa" roolimalleina, veljinä ja tulevina isinä – kunnollisuuden eteenpäin viejinä. Perinteiden ja yhteisön esitetään välittävän oikeanlaista tietoa ja ymmärrystä islamista; muslimeiksi syntyneet ja yhteisöön kasvaneet tuntevat uskonnon, sen tavat sekä hyvälle muslimille ja ihmiselle asetetut odotukset. Tätä repertuaaria hyödyntävät nuoret nostavat kuitenkin myös esiin halun modernisoida uskontoa vastaamaan tämän päivän tarpeisiin, ja he korostavat asiantuntijuuttaan suhteessa paitsi sekä nuorempiin että vanhempiin yhteisön jäseniin myös ympäröivään yhteiskuntaan. Korostamalla perinteiden vaalimista ja omaa asiantuntijuuttaan tähän tulkintarepertuaariin nojautuen erottaudutaan paitsi nuoremmista sukupolvista myös esimerkiksi käännyttämisistä. Radikalisaation uhkaa kommentoidaan repertuaarissa suhteessa perinteisiin ja tietoon, joihin linkittyy yhteisön huolenpito ja vastuu omista sekä yhteisön välittämä syvälinen ja oikeaoppinen suhde islamiin.

Tämä tulkintarepertuaari mahdollistaa asemoitumisen subjektipositioon, jonka olemme nimenneet *perinteiden välittäjäksi*. Repertuaarissa avautuu myös tälle subjektipositiolle vastakohtainen *juurettoman* positio. Haastateltavat asemoivat tätä repertuaaria hyödyntämällä puheessaan itseään hyväksi, koulutetuiksi, oikeiksi muslimeiksi, jotka palvelevat yhteisöä ja ovat sitoutuneet uskontoon, josta heillä on syvälinen ymmärrys johduen yhteisön tuesta. Perinteet ja tavat määrittävät heidän identiteettineuvottelujaan, jolloin he näyttävät osana ketjua, joka vie perintöä eteenpäin nuoremmille ja tuleville sukupolville. Erontekojuurettomiin luo mahdollisuuden kyseenalaistaa negatiivisia puhetapoja muslimeista: vain yhteisön ulkopuolella olevat juurettomat muslimit näyttävät radikalisaatiolle alttiina.

Perinteiden välittäjän subjektipositio toimiikin eräänlaisena linkkinä vanhemman sukupolven ja nuorempien musliminuorten välillä, kuten seuraavista otteista tulee esiin. Kummatkin otteet ovat viiden nuoren miehen ryhmähaastattelusta, jossa ennen otteessa 1 käytyä keskustelua on puhuttu radikalisaatiosta ja sen syistä. Otteessa siirrytään puhumaan siitä, miten radikalisaatiota voisi estää.

Ote 1, ryhmähaastattelu 2:

T: Miten sitä (*radikalisaatiota*) voisi estää?

H5: Pitää antaa enemmän tietoa.

H4: Ja sit se, et ne nuoret pitäisi saada mukaan, et ei syrjäydy.

H2: Pitää saada mukaan koulutukseen... antaa koulutusta.

H1: Nuorisotyö... (puhuvat päällekkäin)

H5: Niin ne nuoremmille pitää saada tietoa. Ne on enemmän riskissä.



T: Okei... siis nuoremmat. Yläkouluikäiset vai?

H5: Siis joo... joku 10-12 vuotiaat...

H3: Niin ja yhteisön pitää olla tiivis. Et sit, kun me ei enää pidetä yhtä, ni sit nuoret tippuu ja silloin niitä lähtee.

Otteessa kaikki haastateltavat hyödyntävät samaa tulkintarepertuaaria – etenkin painottamalla yhteisöllisen toiminnan ja sen välittämän valveutuneisuuden sekä yhteenkuuluvuuden tunteen merkitystä – ja antavat tällä tavoin vahvistusta toistensa selonteolle. Näin he asemoivat itsensä lisäksi myös samassa vuorovaikutustilanteessa olevat toverinsa perinteiden välittäjän subjektipositioon. Puhujat tekevät selkeän eron itsensä ja nuorempien sukupolvien välille sekä asettavat itsensä osaksi yhteisöä, joka näitä nuoria kasvattaa. Otteessa painotetaan oikean tiedon välittämisen tärkeyttä ja asetetaan vastuu siitä kaikille yhteisön aikuisille. Ikä nousee tämän merkityksellistämisen myötä keskeiseksi. Haastateltavat viittaavat sanalla ”nuoret” itseään nuorempiin, jotka asetetaan yhteisön suorittaman valistustoiminnan kohteiksi. Myös otteessa 2 korostuvat jatkuvuus, perintö ja vanhempien sukupolvien vastuu nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä:

Ote 2, ryhmähaastattelu 2:

T: Ni siis vielä tähän... mistä vois johtua, et joku vaikka täältä haluis lähteä (Syyriaan sotimaan)?

H5: Niin siis just toi mitä mä sanoin, et ei oo koulutusta ja ei tunne koraania ja sit on hadith – siis ne on kirjoja, jotka on koraanin jälkeen. Niissä lukee, mitä on väärin ja mitä saa tehdä. Ja sit vanhemmat opettaa lapsia, et mun faija opettaa mulle, et siellä on sellanen jae ja siitä asiasta sanotaan näin ja sit mä käyn kattoo sen ja opetan sit mun lapsille ja niin se viedään eteenpäin.

T: Joo okei. Se on sellanen perintö.

H4: Sit osa, joka lähtee, on kyllä silleen syrjäytynyt.

T: Ahaa.

H1: Joo ja jotkut saattaa olla, ettei niillä oo vanhempia. Siis, et niiden vanhemmat on hylänny ne, ni niillä ei oo ketään kertomassa tai opettamassa.

T: Niin siis opettamassa, mitä uskonto on?

H1: Niinku se (henkilön nimi poistettu) joka lähti, ni sillä ei asunu isä täällä... se asu (maan nimi poistettu).

Tässä otteessa ensimmäiseksi puhunut haastateltava viittaa koraaniin ja muihin pyhiin teksteihin ja asettaa nämä auktoriteeteiksi, jotka kertovat, miten olla hyvä ihminen ja muslimi. Toisaalta haastateltavat viittaavat myös vanhempiin ja erityisesti isään auktoriteeteina, joiden tehtävänä on viedä perintöä eteenpäin. Valistus ja jatkuvuus näyttävät miehisinä vastuina, ja haastateltava asemoikin myös itsensä tulevaisuudessa tämän tehtävän vastaanottavaksi isäksi ja täten asettaa itsensä osaksi sukupuolitettua sukupolvien ketjua. Syrjäytyminen ja siihen liitetty radikalisaation uhka on esitetty sukupolvien ketjun katkeamisen ja siitä johtuvan uskonnollisen kuulumisen sekä tähän linkittyvän oikeaoppisuuden puutteen seurauksena.

Myös seuraava aineisto-ote havainnollistaa tämän tulkintarepertuaarin hyödyntämistä haastattelupuheessa. Haastattelussa on ennen esitettyä katkelmaa keskusteltu vierastaistelijoiksi lähteneistä, ja haastateltava on esittänyt, että jihadistisiin järjestöihin rekrytoidut ovat lähinnä käännynnäisiä. Tämän jälkeen keskustelu on kääntynyt muihin teemoihin, minkä jälkeen haastattelija pyrkii

kääntämään keskustelun takaisin vierastaistelijaksi lähtemisen syihin.

Ote 3, ryhmähaastattelu 3:

T: Ahaa... Okei. Vielä vähän takaisin tähän... hhhmm. Niin kuin miten voi estää. Sanoit, että he, jotka saattaisivat matkustaa Syyriaan (sotimaan), ovat käännynnäisiä, mutta tiedän, että on jotain somalipoikia, jotka ovat lähteneet. Niin miten voi estää heitä lähtemästä, koska sanoisin että...

H1: Okei.

T: ... Sanoisin, että he tietävät olevansa muslimeja.

H1: Voin antaa sinulle esimerkin. Ehkä he ovat syntyneet täällä, ehkä he eivät ole käyneet kotona. Ehkä he ovat saaneet väärää informaatiota islamista ja ehkä heidän vanhempansa eivät ole opettaneet heille oikeasta islamista. Ja kun tämä poika haluaa olla oikea muslimi, hän yrittää etsiä internetistä ja tiedätkö... tämä ISIS tulee ja antaa hänelle väärää tietoa. Eli, jos hän ajattelee, että jos tapan näitä kristittyjä, pääsen ehkä taivaaseen. Mutta se ei ole totta.

T: Eli se on vanhemmat jotka opettaa... ja muut ihmiset?

H1: Vanhemmat... ja Suomessa teillä ei ole islamilaista koulua.

Aineisto-otteessa haastattelijalla kyseenalaistaa haastateltavan aiemmin sanoman ja asemoi muslimit osaksi homogeenista, staattista kategoriaa tavalla, joka muistuttaa uskonnollistavaa ja toiseuttavaa puhutapa (esim. Brubaker 2013). Haastateltava kiistää haastattelijan tarjoaman position ja tekee eroa oikeiden muslimien ja niiden välille, joille ei ole välittynyt tietoa oikeasta islamista yhteisön ja perheen kautta. Oikea muslimi puolestaan asetetaan juurensa tunte-

vaksi osaksi sukupolvien ketjua. Haastateltava käyttää retorisenä keinona sellaisten ominaisuuksien listaamista, jotka vahvistavat oikeaa muslimiutta ja joita ääriajatteluun taipuvaisilta puuttuu. Puheessa juurettomiksi asemoituvat muslimit ovat ikään kuin hukassa, sillä heillä ei ole kontaktia (vanhempiansa) kotimaahan eikä siten mahdollisuutta saada oikeaa informaatiota. Täten he näyttävät alttiina vaarallisille, oikeaoppisen islamin vastaisille vaikutuksille, toisin kuin haastateltava itse.

Puheessaan haastateltava myös asemoi itsensä suomalaisuuden ulkopuolelle vahvistaakseen kuvaa siitä, että hän on "oikea muslimi". Suomalaisuus ja oikea muslimius konstruoidaan siis toisistaan erillisiksi identiteeteiksi. Tämä puhutapa mahdollistaa haastateltavan asemoitumisen hyväksi ja vastuuntuntoiseksi, tärkeäksi osaksi omaa yhteisöään ja sukupolvien ketjua. Riskitekijänä tämän ketjun särkyemiselle esitetään myös islamilaisten koulujen puute, minkä myötä myös suomalaiselle yhteiskunnalle asetetaan vastuuta radikalisaation ehkäisyssä. Huomionarvoista yllä olevassa aineisto-otteessa on myös se, että haastattelijalla rakentaa vierastaistelijoiden kategorian sukupuolittuneesti miehiseksi. Tätä haastateltava ei puheessaan kyseenalaista, vaan toistaa nimeämällä kuvitellun vierastaistelijaksi lähtijän haastattelijan tavoin pojaksi sukupuolistuneita etnistetyn muslimimiehiin liitetyn väkivallan diskursseja myötäillen (esim. Keskinen 2013).

Haastattelutilanteissa on myös havaittavissa, että haastateltavat asemoivat itsensä uskon asiantuntijoiksi suhteessa sekä vähemmän oppineisiin muslimeihin että haastattelijaan, jonka voidaan nähdä edustavan suomalaisuutta laajemmin ja jolle he siten välittävät ymmärrystä oikeasta islamista. Ei-muslimien ja toisaalta vähemmän oppineiden uskon harjoittajien asemointi asiantuntijuuden ulkopuolelle antaa puhujille enemmän

valtaa neuvotella ja määritellä uskontoon liittyviä asioita sekä mahdollistaa täten heille myös aktiivisen roolin omaksumisen islamin päivittämisessä nykyaikaan ja länsimaiseen viitekehykseen soveltuvaksi. Aineisto-otteet 4 ja 5 havainnollistavat tätä identiteettityötä. Oteessa 4 keskeiseksi nousee eron tekeminen sukupolvien välille. Nuoret esitetään moderneina ja syvempää ymmärrystä kaipaavina, vanhemmat puolestaan rituaalisuutta painottavina. Tämä puhetapa muistuttaa esimerkiksi Sandbergin ja kumppaneiden (2018) havaintoa siitä, kuinka nuoret muslimit pyrkivät muodostamaan yksityisemmän ja yksilöllisemmän suhteen islamiin, jolloin tiettyjä tapoja pyritään uudistamaan, jotta ne vastaisivat paremmin nuorten nykyelämän tarpeita.

Ote 4, yksilöhaastattelu 1:

T: Mut eikö se periaate oo, et (Koraani) pitäis lukee alkuperäiseksi kieleks?

H1: Joo, se on just se rituaalinen osa mut sit se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tarviis sisäistää sitä (T: Mmm) *varsinkin*, kun me eletään sellassa informaation aikakaudessa, et varsinkin nuoret haluaa ymmärtää ja tietää mitä ne tekee. Et vanhaan aikaan saatettiin keskittyä siihen rituaaliseen ja siunaantumiseen, mutta silloin siunaus konseptina oli ihan eri asia. Nyt halutaan informaatiota ja tietoa siitä, että mitä tää merkitsee, niin tohonkin haasteeseen täytyy vastata. Nii...

Kuten oteessa 4, myös oteessa 5 haastateltava asemoi itsensä islamin asiantuntijaksi paitsi suhteessa muihin muslimeihin myös haastattelijaan, joka kysymyksillään on asettanut itsensä tietämättömäksi ja jolle haastateltava vastauksissaan välittää oikeaa tietoa muslimina olemisesta. Haastattelu on tehty melko pian Ranskassa tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen, ja oletettavasti siksi aihe on erityisen pinnalla tämän haastattelun aikana.

Ote 5, Ryhmähaastattelu 3:

T: Eli tämä on tavallaan vapaata keskustelua. Haluaisin, että kerrot minulle, minkälaista on olla muslimi Suomessa (naurua). Okei. Aloita sinä...

H1: Sano sinä ensin...

H2: Minulle se on aika normaalia. On ihmisiä, jotka hyväksyvät, että olet muslimi. Jotkut ihmiset saattavat tuomita sinut uskonnon takia. He kutsuvat sinua terroristiksi, koska olet muslimi

T: Tekevätkö ihmiset niin. Kutsuvat teitä terroristeiksi?

H1: Tietenkin. Kun juuri on tapahtunut niitä...

H2: Se mitä tapahtui (haastateltavat puhuvat päällekkäin)... He ajattelevat, mutta he eivät tiedä. Islamin sanoma on olla suvaitsevainen ja rauhanomainen siinä, mitä teet. Mutta on niin paljon ihmisiä, jotka eivät ymmärrä oikeaa islamia. He vain puhuvat siitä, mitä he näkevät uutisissa ja kaikki uutiset eivät ole totta. Tehdään vain valeuutisia ihmisille katsottavaksi. Ja jos he sanovat kaikkia muslimeja terroristeiksi, miksi he eivät näe mitä tapahtuu Palestiinassa ja miksi kukaan ei puhu Israelista ja siitä, kuinka he tappavat lapsia ja rakkaana olevia naisia.

Oteessa 5 oppilaana on haastattelijan lisäksi implisiittisesti myös muu ympäröivä yhteiskunta, joka ei tunne islamia ja siten välittää siitä väärää tietoa ja uhkakuvia. Tiedon välittäminen omalle yhteisölle ei tässä oteessa ole keskiössä samalla tavoin kuin aiemmin esitellyissä, vaan tämän sijaan painotus on oikean tiedon ja perinteiden ymmärryksen välittämisessä yhteisön ulkopuolelle eli suomalaisille ”heille”. Puhe suhteutuu myös alla tarkemmin käsitellyyn ongelmattomuuden tulkintarepertuaariin, jossa haastateltavat puhuvat syrjinnän ja toisaalta sopeutumisen näkökul-

masta. Aluksi haastateltava ikään kuin retorisesti minimoi kokemuksensa syrjinnästä tavalla, joka muistuttaa myös muissa vähemmistöjen syrjintäkokemuksia kartoittavissa tutkimuksissa esiin nousseita puhetapoja (ks. Varjonen, Jurva & Jasinskaja-Lahti 2015). Lopulta hän kuitenkin nostaa kiristyneen ilmapiiriin ja siihen liittyvän nimittelyn esille, minkä jälkeen kokemukset epä-reilusta kohtelusta tulevat keskusteluun mukaan. Erityisesti lapset ja raskaana olevat naiset nostetaan esille haavoittuvina uhreina, mikä mahdollistaa haastateltavalle vahvan maskuliinisuuden rakentamisen ja siten irtioton uhrin asemasta. Epäreilun kohtelun kokemusten myötä tarve valistaa ja levittää oikeaa tietoa paitsi omasta myös heikoimpien puolesta korostuu, ja tämän valistamisen myötä asemoituminen kunnollisen muslimin position vahvistuu entisestään.

### *Ongelmattomuuden tulkintarepertuaari*

Yllä esitelty tulkintarepertuaari keskittyy pääosin haastateltujen nuorten miesten ja uskonnollisen yhteisön sekä sukupolvien välisiin suhteisiin ja niiden rakentamisen myötä avautuviin asemoiteihin. *Ongelmattomuuden tulkintarepertuaari* painottuu sen sijaan pikemminkin puhujan ja häntä ympäröivän suomalaisen yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Tässä repertuaarissa vastataan puheeseen rasismista ja syrjinnästä, jota haastateltavat eivät kuitenkaan ole kertomansa mukaan itse kokeneet, vaikkakin tietävät ihmisiä, joilla näitä kokemuksia on. Toisaalta puhujat myös normalisoivat rasismia ja syrjinnän kokemuksia mitätöimällä niiden merkitystä. Tulkintarepertuaarissa on myös laajemmin kyse kuulumisesta, integraatiosta ja osallisuudesta yhteiskuntaan: siitä, miten muslimius ei ole yhteensopimaton suomalaisen yhteiskunnan ja sen arvojen kanssa. Kuten edellä olemme todenneet, arvojen ja tapojen ristiriitaisuus onkin ollut yksi pinnalla olleista toiseuttavista diskursseista (esim. Virkki 2019), joita tämä repertuaari kyseenalaistaa ja siten antaa mahdollisuuksia neuvotella kuuluvuutta ympäröivään yhteiskuntaan.

Tämä tulkintarepertuaari mahdollistaa asemoitumisen *sopeutujan* subjektipositioon. Tällöin puhuja näyttäytyy hyvin integroituneena, osallisena ja samanlaisena kuin kaikki muutkin nuoret miehet Suomessa. He omaavat täten myös samankaltaiset mahdollisuudet pärjätä elämässä hyvin. Tähän subjektipositioon asemoituessaan haastateltavat korostavat, että he tuntevat suomalaisen yhteiskunnan ja sen tavat hyvin, eivätkä tuo esille, että heillä olisi kokemuksia syrjinnästä Suomessa. Puheessaan haastateltavat kyseenalaistavat haastattelijan toiseuttaviksi tulkittavissa olevat puhettavat, kuten uhriksi asemoinnin ja oletuksen siitä, että koska heillä (tai heidän vanhemmillaan) on maahanmuuttotaustaa ja he eivät näytä perinteisen suomalaisilta, he kokisivat ulossulkemista, tai että suomalaisessa yhteiskunnassa muslimina eläminen olisi hankalaa. Tässä subjektipositiossa puhuja on vahva toimija, joka mahdollista syrjintää tai ulkopuolisuutta kokiessaan vastustaisi sitä aktiivisesti. Ote 6 havainnollistaa, kuinka tämä repertuaari mahdollistaa myös maskuliinisuuden esittämisen tekemällä eroa feminiinisytyteen, jota edustamaan nimetään paitsi musliminaiset myös haastattelija. Ennen valitsemaamme katkelmaa haastattelija on esittänyt kysymyksen siitä, milaista on olla muslimi Suomessa, ja viitannut kiristyneeseen asenneilmapiiriin, jota haastateltava kommentoi.

Ote 6, yksilöhaastattelu 1:

H1: Mä sanoisin, et ei ainakaan vielä. Mä en ainakaan huomaa sitä henkilökohtaisesti kadulla tai sillä tavalla. Mä en oo kokenu sitä, mut mä tiedän, et jotkut on. Varsinkin naispuoliset muslimit on...

T: Niin sen näkee helpommin, jos on...

H1: Joo sen näkee helpommin ja sit myös sanoisin vielä, et ne ihmiset, jotka on niin pikkumaisia, tai tommosii... ääliöitä, et ne nii hyökkää jonku kimppuun verbaalisesti tai fyysisesti, et ne kui-

tenkin valitsee niiden uhrin sen perusteella, et ketkä niille näennäisesti on se kaikkein heikoin, et se saattaa olla siitakin kiinni, et naiset on niille heikompia. Ja siksi sanon näennäisesti, koska te ootte monesti paljon vahvempia (naurahtaa) (T: Mmm [nauraa myös]) ...mut tota, mä en oo sitä kokenu, mutta mä väitän, et tästä sais paljon enemmän mielipiteitä, kun kysyy. Esimerkiksi kesällä, kun oli se (kaupunginosan nimi poistettu) raiskausjuttu, niin nii tossa (järjestön nimi poistettu), missä mä oon kans aktiivine, ni tota me kerättiin semmosta tietokantaa... niin niinku siihen mahdolliseen koston kierteeseen liittyviä tapauksia ja niistä tapauksista. Ni siinä oli kymmenkunta tapausta sosiaalisessa mediassa ja sit kadulla ja niistä kaikista lähettäneistä, *kaikki* oli naisia. Oli tullu tyyliin... joku kaveri oli tullut niinku virtsaamaan kotioven eteen ja sit niinku öööö joku tullu uhkailee tapolla ja se nainen oli tullut hätääntyneenä kysymään, mitä tehdä, ja täyty neuvua ottamaan yhteyttä poliisiin. Ja sit joku nainen oli ollut (kaupunginosa poistettu) lapsensa kanssa ja joku oli lähteny seuraamaan, ja sitten on näitä, jotka uhkaa sanallisesti, että raiskaa tai jotain. Ja se on aika mielenkiintoista, koska maahanmuuttajataustaiset naiset, ja siis siinä on mukana näitä kääntyneitä suomalais-taustaisia naisia ja maahanmuuttajataustaisia, ni ne ei ikinä oo ottanut yhteyttä virkavaltaan, et ne ei ymmärrä, mitä pitäisi tehdä tällaisessa tilanteessa.

Otteessa haastateltava erottautuu heikkoina näyttäytyvistä musliminaisista, jotka hän asemoi alttiiksi väkivaltaisille syrjinnän kokemuksille ja avuttomuudelle niiden edessä puutteellisen yhteiskunnallisen kompetenssin vuoksi. Sukupuoli nousee keskeiseksi haastateltavan erottautumisessa paitsi musliminaisista myös haastattelijasta. Toisaalta haastateltava tekee eroa myös haastattelijan ja musliminaisten välille: kantasuomalaisena haastattelijan ei – kuten ei haastateltavankaan – oleteta kokevan

häiriköintiä, jota puolestaan musliminaiset kokevat. Tämä mahdollistaa haastateltavan asemoitumisen yhtäältä muslimiksi, jolla ei ole ongelmia pärjäämisessä, ja toisaalta maskuliiniseksi tähän positioon liitetyn uskonnollistuksesta feminiinisestä haavoittuvuudesta erotetun vahvuuden ansiosta.

Myös otteessa 7 on nähtävissä samankaltaista neuvottelua, jossa haastateltava kieltää uhri- tai ongelmapiosition. Hän tuo esiin tietämyksensä häirinnän esiintymisestä, mutta linkittää sen omien kokemustensa sijaan tuttujensa kokemuksiin. Haastateltava tuo myös esiin tuntevansa mediassa käytävää keskustelua, jossa muslimieja demonisoidaan, mutta esittää, etteivät keskustelut kosketa hänen jokapäiväistä elämäänsä.

Ote 7, Ryhmähaastattelu 1:

T: Okei... no eli nyt sit. Miten sun mielestä islamiin suhtaudutaan täällä. Siis Suomessa?

H1: Siis miten? Niinku mediassa vai yleisesti...

T: Mediassa, yleisesti... vähän niinku joka paikassa.

H1: [naurua] Siis useimmiten hyvin ja ei oo silleen ikäviä kokemuksia mulla itellä. Kyllä täällä saa silleen olla rauhassa. Mut, on kyllä tuttuja, joilla on jotain huonoja kokemuksia.

T: Minkälaisia? Niinku rasismia tai uhkailua tai jotain?

H1: Joo, jotain tollasii. Mut useimmiten saa olla silleen rauhassa. Et nyt on kyl silleen enemmän puhuttu mediassa ja tolleen. Et välillä tuntuu, et siellä kirjoitetaan enemmän negatiivisesti, ja välillä mieltii, et miks ne kirjottaa tolla tavalla. Et ihmiset vaan lukee niitä ja luulee, et se on totuus... Ja sit välillä mä en tiää, kirjottaako ne edes totta.

Edeltävät aineisto-otteet havainnollistavat, kuinka haastateltavat haastavat toiseuttavaksi tulkittavaa, ongelmallistavaa diskurssia kieltämällä uhriposition, joka tarjoutui heille myös haastattelijan kysymysten kautta. Usein haastateltavat myös kyseenalaistivat haastattelijan toistaman yhteiskunnassa kiertävän puhettavan, jossa muslimius eksotisoitiin ja esitettiin ”tavallista suomalaista elämää” rajoittavana, kuten otteesta 8 voi havaita.

Ote 8, ryhmähaastattelu 1:

T: Miten islam näkyy sinun päivittäisessä elämässä? Niin kuin... miten se on läsnä?

H2: Joo, tietenkin rukous viisi kertaa päivässä. Tiedätkö, mutta meillä voi olla muita asioita elämässä. Niin kuin pitää hauskaa ja nähdä ystäviä, tiedätkö pelata jalkapalloa, jos haluamme. Ei se ole niin, ettemme tekisi mitään muuta.

Otteesta 8 haastateltava ei esitä itseään ainoastaan muslimina ja täten implisiittisesti suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen tavoista erillisenä maahanmuuttajana, jonka identiteettiä määritteli vain uskonto. Sen sijaan hän asemoi itsensä tavalliseksi nuoreksi mieheksi, joka voi tehdä asioita, joista (oletettavasti) kaikki nuoret miehet nauttivat, kuten jalkapallon pelaaminen. Mielenkiintoista on kuitenkin nähdä, miten haastateltava nostaa esille myös käytännön velvollisuuksia, kuten rukouksen, jolle vastakohtana hauskanpito näyttytyy. Näistä velvollisuuksista huolimatta haastateltava esittää elämänsä mahtuvan myös muita asioita, jotka mahdollistavat tyypillisenä nuorena miehenä näyttäytymisen. Täten, uskonnollistavalle diskurssille vastakohtaisesti, identiteettiä rakennetaan uskonnollisuuden sijaan aineisto-otteessa ensisijaisesti ”normaaliin” miehuuteen liittyvien toimintojen kautta, joiden myötä haastateltavan samankaltaisuus

muiden suomalaisten nuorten miesten kanssa korostuu.

## Lopuksi

Analyysimme keskittyi Suomessa asuvien nuorten muslimimiesten identiteettien rakentumiseen heidän haastattelupuheessaan, jossa he ottavat kantaa yhteiskunnallisesti vallitseviin toiseuttaviin diskursseihin muslimiudesta: sekä radikalisaation uhkaan että esimerkiksi heidän kohtaamaansa syrjintään ja siihen liitettyihin sopeutumisoongelmiin. Tulkitsimme haastateltavien puhetta kriittiseen diskursiiviseen psykologiaan pohjautuvien tulkintarepertuaarien ja subjektipositioiden käsitteiden avulla. Pyrimme tällä tavoin valottamaan, miten yhteiskunnallisesti kiertävät makrotason merkityssysteemit ja mikrotason vuorovaikutus yhdessä muovaavat heidän identiteettineuvotteluitaan. Analyysissa erittelemämme puhettavat asettuvat monessa mielessä jatkumoon aikaisemman tutkimuksen kanssa. Tunnistamamme kunnollisuuden repertuaari saa tukea aikaisemmassa musliminuorten identiteettineuvotteluihin keskittyvässä tutkimuksessa esiin nostetuista puhettavoista (esim. DeHanas 2013; Pauha 2018; Peltola 2014), kun taas ongelmattomuuden repertuaari näyttäisi muodostuvan tiiviissä dialogissa uskonnollistavien ja musliminuoria toiseuttavien ongelmadiskurssien kanssa (esim. Brubaker 2013; Hopkins 2006). Näiden repertuaarien myötä analyysimme toi niin ikään aikaisempaa tutkimusta myötäillen esiin, kuinka nuoret määrittelevät identiteettejään monin eri tavoin etenkin suhteessa sukupolveen ja muslimiyhteisöön mutta myös suomalaiseen yhteiskuntaan (esim. Peltola 2014).

Ammentamalla kriittisen diskursiivisen psykologian lisäksi intersektionaalisesta näkökulmasta olemme pyrkinet tuomaan aikaisempaa tutkimusta keskeisemmin esiin nuorten muslimimiesten diskursiivista, toiseuttamista vastustavaa identiteettityötä sekä siinä merkitykselliseksi

nousevien identiteettikategorioiden risteymiä. Tarkoituksenamme on ollut tällä tavoin ensinnäkin tuoda esiin haastateltavien rajallista toimijuutta heidän pyrkimyksissään määrittellä identiteettejään suhteessa heitä toiseuttaviin diskursseihin. Toiseksi tavoitteenamme on ollut valottaa kompleksisia, eri identiteettikategorioiden kietoutumien jäsentämiä valtasuhteita, jotka sekä aktivoituvat haastattelun mikrotasoisessa vuorovaikutuksessa että linkittyvät makrotason rakenteisiin. Analyysimme keskeisin anti onkin sen osoittaminen, millä tavoin nämä ulottuvuudet yhdistyvät. Esimerkiksi mediassa kiertävissä toiseuttavissa diskursseissa nuorten muslimien asettaminen yhteiskunnalliseksi uhkaksi nojautuu etenkin uskontoon, sukupuoleen, ikään, etnistämiseen ja rodullistamiseen linkittyvien merkitysten yhdistelmään. Miesten identiteettineuvotteluissa nämä kategorisoinnit voivat kuitenkin toimia myös osittaisina resursseina, joita hyödyntämällä heidän on mahdollista vastustaa heille tarjoutuvien toiseuttavien asemointien ongelmallisuutta. Analyysimme valottaa siten intersektionaalisten erontekojen yhdistymistä paitsi toiseuden muodostumiseen myös pyrkimyksiin irtautua toiseuttavista merkityksistä.

Intersektionaaliseen näkökulmaan kuuluu keskeisesti ajatus valtasuhteiden kompleksisuudesta ja tähän liittyen siitä, että jotkin asemoinnit voivat altistaa sorrolle, kun taas toiset voivat mahdollistaa suhteellisia etuoikeuksia. Analyysimme perusteella etenkin ikä, sukupolvi ja sukupuoli voivat toimia haastatelluille nuorille miehille paitsi toiseuden rakennuspalikoina myös resursseina, joiden avulla heidän on mahdollista pyrkiä ertautumaan ongelmallisista asemoineista ainakin paikallisen vuorovaikutuksen kontekstissa. Esimerkiksi haastateltavien eronteot suhteessa heitä nuorempiin muslimeihin mahdollistivat heille auktoriteettiaseman omaksumisen kunnollisuuden edustajina ja eteenpäin välittäjinä ja siten etääntymisen radikalisaation uhkaan yhdistyvä-

tä juurettoman asemoinnista. Tällä tavoin omaksumattu perinteiden välittäjän positio on samankaltaisesti selkeän sukupuolistunut: perinteiden eteenpäin välittäminen ja uskon auktoriteettina toimiminen näyttäytyy haastateltavien puheessa nimenomaan sukupolvien ketjuun asettuvien isien luontaisena tehtävänä. Myös asemoituminen sopeutujan subjektopositioon nojaa vahvasti sukupuolistuneisiin merkityksiin. Haastateltavat irrottautuivat asemoinnista, jossa he eroaisivat syrjintäkohtelun ulkopuolelle jätettävästä valtaväestöstä, feminisoimalla kuvauksensa syrjitystä maahanmuuttajasta. Miehisuus näyttäytyy tässä vahvana positiona, jonka merkitystä korostamalla on mahdollista häivyttää etninen tai uskonnollinen tausta sekä sen tuoma ulkopuolisuuden ja eriarvoisuuden leima.

Sukupuoli nousi aineistossa merkitykselliseksi myös haastateltavien eronteissa suhteessa naiseksi identifioituvaan haastattelijaan, minkä voi niin ikään nähdä mahdollistavan toiseuttavina tulkittavissa olevien asemointien vastustamisen. Kohdistamalla analyttisen katsemme makrotason diskurssien lisäksi myös mikrotason vuorovaikutukseen olemme pyrkineet yhä moniulotteisempaan haastateltavien identiteettineuvotteluihin linkittyvän toimijuuden ja valtasuhteiden analyysiin. Tähän vuorovaikutukseen kytkeytyvien vallan dynamiikkojen monitahoisuutta kuvastaa esimerkiksi se, millä tavoin haastateltavat omaksuivat puheessaan opettajan aseman suhteessa haastattelijaan kyseenalaistaen hänen tarjoamiaan tulkintoja ja asemointeja, joiden voidaan nähdä heijastavan yhteiskunnassa kiertäviä merkityksiä. Samalla haastateltavat voivat kyseenalaistaa ylipäänsä haastattelijan auktoriteettia haastattelutilanteen ja siinä esiin nostettujen näkemysten määrittelijänä. Toisaalta myös haastattelijan voidaan nähdä käyttävän tässä vuorovaikutuksessa hänen lähtökohtaiseen asemointiinsa linkittyvää valtaa edellyttäessään kysymyksenasettelullaan haastateltavien ottavan

kantaa heitä toiseuttaviin diskursseihin. Analyysissä olemmekin pyrkiin huomioimaan, miten intersektionaaliset eriarvoisuudet ja niihin liittyvät valtdynamiikat nousevat asemointien myötä merkityksellisiksi tilanteen mukaan vaihtelevilla tavoilla. Tällä tavoin avautuva näkymä valtasuhteiden alaisuudessa muodostuvien vuorovaikutusdynamiikkojen sekä identiteettineuvotteluiden jatkuvaan muovautumiseen on tärkeä, sillä se hapertaa jähmettävien ja pelkistävien käsitysten valta-asemaa merkitysten välittäjinä.

## Kirjallisuus

- ARCHER, LOUISE. 2001. "Muslim brothers, black lads and traditional Asians": British Muslim young men's constructions of race, religion and masculinity." *Feminism & Psychology* 11:1, 79–115.
- ARDIZZONI, MICHELA. 2004. "Unveiling the Veil: Gendered Discourses and the (In)visibility of the Female Body in France." *Women's studies* 33:5, 629–649.
- BRAH, AVTAR & PHOENIX, ANN. 2004. "Ain't I a woman? Revisiting intersectionality." *Journal of International Women's Studies* 5:3, 75–86.
- BROOM, ALEX, HAND, KELLY & TOVEY, PHILIP. 2009. "The role of gender, environment and individual biography in shaping qualitative interview data." *International Journal of Social Research Methodology* 12:1, 51–65.
- BRUBAKER, ROGERS. 2013. "Categories of analysis and categories of practice: a note on the study of Muslims in European countries of immigration." *Ethnic and racial studies* 36:1, 1–8.
- COLLINS, PATRICIA HILL & BILGE, SIRMA. 2016. *Intersectionality*. Cambridge: Polity.
- DEHANAS, DANIEL. 2013. "Elastic Orthodoxy: the Tactics of Young Muslim Identity in the East end of London." Teoksessa *Everyday Lived Islam in Europe*, toim. Nathal Dessing, Nadia Jeldtoft, Jorgen Nielson & Linda Woodhead. Farnham: Ashgate, 69–84.
- EDLEY, NIGEL & WETHERELL, MARGARET. 1997. "Jockeying for Position: The Construction of Masculine Identities." *Discourse & Society* 8:2, 203–217.
- HARTRY, ALLISON. 2012. "Gendering crimmigration: The intersection of gender, immigration, and the criminal justice system." *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice* 27:1, 1–27.
- HOPKINS, PETER. 2006. "Youthful Muslim masculinities: gender and generational relations." *Transactions of the Institute of British Geographers* 31:1, 337–352.
- KESKINEN, SUVI. 2013. "Islam ja sukupuolistuneen väkivallan uhka Suomalaisessa mediakeskustelussa." Teoksessa *Islam, hallinta ja turvallisuus*, toim. Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen. Turku: Eetos, 55–77.
- LATHER, PATTI. 2000. "Against Voice, Authenticity and Empathy." *Kvinder, Kon & Forskning* 4, 16–25.
- MARTIKAINEN, TUOMAS. 2008. "Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa." Teoksessa *Islam Suomessa-Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, toim. Tuomas Martikainen, Tuula Sakaranaho & Marko Juntunen. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 62–84.
- OTTERBECK, JONAS. 2013. "Experiencing Islam: Narratives about Faith by Young Adult Muslims in Malmö and Copenhagen." Teoksessa *Everyday Lived Islam in Europe*, toim. Nathal Dessing, Nadia Jeldtoft, Jorgen Nielson & Linda Woodhead. Farnham: Ashgate, 115–134.
- PAUHA, TEEMU. 2018. *Religious and national identities among young Muslims in Finland – A view from the social constructionist social psychology of religion*. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- PELTOLA, MARJA. 2014. *Kunnollisia perheitä: Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- PELTOLA, MARJA. 2020. "Ristiriitainen maskuliinisuuskerronta ja tunteiden jakamisen mahdollisuudet poikien lähi-suhteissa." *Sosiologia* 57:1, 65–81.
- PHOENIX, ANN & PELTOLA, MARJA. 2018. "Sukupuolinäkökulma ja intersektionaalisuus: 11–14-vuotiaiden poikien maskuliinisuudet koulussa." *Kasvatus* 49:3, 225–231.
- RASTAS, ANNA. 2005. "Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa." Teoksessa *Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula. Tampere: Vastapaino, 78–102.
- SAID, EDWARD. 1987. *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- SANDBERG, SVEINUNG, ANDERSEN JAN, UTVÆR GASSER TIFFANY, LINGE MARIUS, MOHAMED IDIL, SHOKR SAMAH & TUTENGES, SÉBASTIEN. 2018. *Unge muslimske stemmer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- SULKUNEN, PEKKA. 1990. "Ryhmähaastattelujen analyysi." Teoksessa *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus, 264–285.
- VARJONEN, SIRKKU, JURVA, KATARINA & JASINSKAJA-LAHTI, INGA. 2015. "You should have told me that earlier": Ethnic return migrants' accounts of discrimination." *Journal of language and social psychology* 35:3, 1–19.
- VIRKKI, TUUJA. 2019. "Moraalisen eksklusion mekanismit maahanmuuttajamiesten väkivaltaa koskevassa kansalaiskeskustelussa." *Sosiologia*, 56:1 26–43.



- WILKINSON, SUE. 1998. "Focus groups in feminist research: power, interaction and the co-construction of meaning." *Women's studies international forum* 21:1, 111-125.
- WETHERELL, MARGARET. 2007. "A step too far: Discursive psychology, linguistic ethnography and questions of identity." *Journal of Sociolinguistics* 11:5, 66-681.
- WETHERELL, MARGARET & EDLEY, NIGEL. 2014. "A discursive psychological framework for analyzing men and masculinities." *Psychology of Men & Masculinity* 15:4, 355-364.
- YURDAKUL, GÖKÇE & KORTEWEG, ANNA. 2013. "Gender equality and immigrant integration: Honor killing and forced marriage debates in the Netherlands, Germany, and Britain." *Women's Studies International Forum* 41:3, 204-214.